

УДК 616.89-008.454:616.127-005.8]-085

КОМПЛЕКСНА ТЕРАПІЯ ДЕПРЕСИВНИХ ТА ТРИВОЖНИХ РОЗЛАДІВ У ХВОРИХ НА ІШЕМІЧНУ ХВОРОБУ СЕРЦЯ

Юрценюк О.С., Поліщук О.Ю.

Резюме. З метою вивчення ефективності комплексного лікування депресивних та тривожних розладів у хворих на ішемічну хворобу серця обстежено 130 пацієнтів, що перебували на стаціонарному лікуванні. Впровадили комплексний диференційований підхід, що включав міліотерапію, раціональну, сімейну, когнітивно-біхевіоральну психотерапію, аутогенне тренування та антидепресанти, за необхідністю – анксиолітики.

Ключові слова: депресія, тривога, ішемічна хвороба серця, психотерапія, антидепресанти, анксиолітики.

Вступ. Поєднання депресій і серцево-судинних захворювань - добре відомий в клінічній практиці факт, що неодноразово підтверджувався спеціальними дослідженнями. Згідно з даними літератури, кожний п'ятий пацієнт з діагнозом ішемічна хвороба серця (ІХС) має ознаки клінічно вираженої депресії [1, 2]. Її наявність у хворих з серцево-судинними захворюваннями не тільки ускладнює перебіг та лікування цих розладів, але і скорочує тривалість життя хворих. Так, депресія, що розвивається безпосередньо після інфаркту міокарду, в 3,5 разу підвищує ризик смертельного результату захворювання [3].

Проблема поєднання депресії, тривоги та ІХС розроблена недостатньо, вона має кілька рівнів розгляду. Найбільш складними залишаються питання феноменології, диференціальної діагностики, прогнозу й терапії цих розладів [4].

Найкраще вивченими групами антидепресантів у кардіологічних хворих є трициклічні антидепресанти (ТЦА) і селективні інгібітори зворотного захоплення серотоніну (СІЗЗС). Накопичуючись у міокарді, ТЦА можуть значно змінювати провідність і скоротливість. Вони здатні викликати

атріовентрикулярну блокаду I і II ступеня, асистолію й раптову серцеву смерть, ризик якої підвищується при застосуванні доз, еквівалентних більше 100 мг амітриптиліну. Більш низький ризик кардіотоксичності СІЗЗС у порівнянні із ТЦА обумовлений практично повною відсутністю антихолінергічної, антиадренергічної й антигістамінної дії. Більше того, за результатами клінічних досліджень можна припустити наявність кардіопротекторного ефекту в сертраліну, пароксетину, флуоксетину[5, 6].

Сприятливе співвідношення ефективність/безпека, підтвержене в численних адекватних клінічних дослідженнях, дозволяє розглядати СІЗЗС як препарати першого ряду в загальсоматичній практиці, у тому числі в кардіологічних хворих, осіб літнього віку, вагітних і жінок, що годують грудьми. На сьогоднішній день вони є найширше застосовуваними антидепресантами в первинній ланці надання медичної допомоги в усьому світі [7].

Мета дослідження. Вивчити ефективність комплексного диференційованого лікування депресивних та тривожних розладів у хворих на ішемічну хворобу серця.

Матеріал і методи. Робота базується на обстеженні 130 хворих, що перебували на стаціонарному лікуванні у відділенні терапії Сторожинецької центральної районної лікарні. Середній вік обстежених $53 \pm 7,4$ роки. Усіх обстежених було розподілено на дві групи – основну (I -шу) та порівняльну (II-гу). До основної групи (N=100, 76,9%) увійшли дорослі хворі на ІХС, що супроводжується депресивними та/або тривожними розладами (ДТР), вони в свою чергу поділені на дві групи – ІА група (терапевтична) включала пацієнтів (N=70, 53,8%), яким в комплексному лікуванні використали розроблені нами системи діагностики, лікування та профілактики та ІБ група (контрольна) (N=30, 23,1%) до якої увійшли дорослі хворі на ІХС, що супроводжується ДТР, яким застосовували традиційні (стандартні) лікувально-діагностичні та профілактичні методи. Для верифікації клінічних особливостей ДТР, в якості II порівняльної групи (N=30, 23,1%) досліджено

30 дорослих хворих на ІХС, що не супроводжується ДТР, яким застосовували традиційні лікувально-діагностичні та профілактичні методи.

Всім хворим проводили повне клінічне обстеження, структуроване психіатричне інтерв'ю, клініко-психопатологічне і експериментально-психологічне дослідження (опитувальник домінуючих рис характеру К.Леонгарда-Г.Шмішека, шкали особистісної та реактивної тривожності Спілбергера-Ханіна, шкала депресії Ч. Гамільтона).

Математична обробка матеріалу виконувалася за допомогою програмного забезпечення MSOffice, Statistika 6.0, Windows XP для персонального комп'ютера класу IBM PC.

Результати дослідження та їх обговорення.

На підставі аналізу отриманих даних щодо соціального статусу хворих, віку, ступеня тяжкості ІХС, преморбідних особливостей особистості, клінічних проявів ДТР, рівня тривожності ми впровадили розроблений в процесі цього дослідження комплексний диференційований підхід до цілеспрямованого лікування ДТР у хворих на ІХС. Лікувальний комплекс включив міліотерапію, раціональну, сімейну, когнітивно-біхевіоральну психотерапію, аутогенне тренування та антидепресанти (сертралін), за необхідністю – анксиолітики («Афобазол»).

Застосування комплексного підходу до терапії починали на 1-3 день при діагнозі «ІХС. Стабільна стенокардія напруги. Дифузний кардіосклероз. СН ІІ (ІІІ) ДВ ФК ІІ(ІІІ)», на 5 – 7 день - при «ІХС. Стабільна стенокардія напруги, нестабільний перебіг. Дифузний кардіосклероз. СН ІІ (ІІІ) ДВ ФК ІІ(ІІІ)».

Опираючись на попередній досвід, ми призначали антидепресант сертралін по 50 мг. вранці протягом 6 місяців. У випадку наявності кардіотоксичного ефекту – добову дозу знижували до 25 мг./добу та паралельно призначали небензодіазепіновий анксиолітик «Афобазол» – по 10 мг. 3 рази на добу на 1 міс, його ефективність при тривожних розладах доведена в роботах О.К.Напрєєнка, О.С. Чабана, О.О. Хаустової та ін [8, 9].

Оцінка ефективності комплексного лікування проводилась тричі: в момент діагностики ДТР для формування базового показника; через 1 місяць після початку комплексного лікування (КЛ) для оцінки динаміки стану і підсумкова - через 6 місяців.

Клінічну ефективність КЛ до та після проведення комплексного лікування ДТР у хворих на ІХС оцінювали за допомогою стандартизованої шкали Ч. Гамільтона (HDRS). Порівняння отриманих величин, з урахуванням редукції психопатологічних симптомів, дозволило оцінити зміни у симптоматиці, як: 1 - покращення (на початку лікування - помірний рівень, в кінці лікування – низький рівень або без ознак депресії), 2 - без змін (на початку та в кінці лікування – рівні депресії без змін), 3 - погіршення (на початку лікування помірний або низький, в кінці лікування – високий або помірний).

В ІА групі у пацієнтів відмічалось достовірне зменшення частоти проявів симптомів депресії, натомість в ІБ групі зазначені показники не мали достовірного зниження, що свідчить про вищу ефективність запропонованої нами комплексної диференційованої терапії, в порівнянні зі стандартним кардіологічним лікуванням.

Важливою частиною нашого дослідження було визначення ефективності запропонованого комплексного методу лікування депресивних та тривожних розладів у хворих на ІХС. Результати представлені в табл. 1

Таблиця 1

**Ефективність комплексного лікування за шкалою депресії
Ч.Гамільтона (HDRS)**

Критерії	ЗАР, %	ЗВР, % (95% ДІ)	МКХ (95% ДІ)
Показники			
Зниження настрою (через 1 міс.)	4,3	42,9 (33,0-53,2)	2,3 (0,3-7,8)
Зниження настрою (через 6 міс.)	8,6	85,7 (77,2-91,2)	1,2 (0,1-5,9)
Відчуття вини (через 1 місяць)	13,3	21,0 (13,5-30,4)	4,7 (1,4-11,1)
Відчуття вини (через 6 місяців)	26,7	57,4 (46,8-67,0)	1,7 (0,1-6,9)
Труднощі засинання (через 1 міс.)	3,8	3,9 (1,0-10,1)	25,4 (17,1-35,1)
Труднощі засинання (через 6 міс.)	40,1	48,6 (38,4-58,8)	2,1 (0,2-7,2)

Безсоння (через 1 міс.)	30,5	41,6 (31,8-51,9)	2,4 (0,3-7,9)
Безсоння (через 6 міс.)	36,2	67,9 (57,7-76,9)	1,5 (0,1-6,9)
Раннє пробудження (через 1 міс.)	3,3	25,0 (16,8-34,7)	4,0 (1,1-9,9)
Раннє пробудження (через 6 міс.)	9,0	67,9 (57,7-76,9)	1,5 (0,1-6,9)
Робота діяльності (через 1 міс.)	47,6	64,9 (54,7-74,2)	1,5 (0,1-6,4)
Робота діяльності (через 6 міс.)	46,7	70,0 (60,0-78,8)	1,4 (0,1-6,6)
Загальмованість (через 1 міс.)	27,6	63,7 (53,5-73,1)	1,6 (0,1-6,4)
Загальмованість (через 6 міс.)	34,8	80,2 (71,0-87,6)	1,2 (0,1-6,1)
Збудження (через 1 місяць)	15,7	52,4 (42,1-62,5)	1,9 (0,1-7,2)
Збудження (через 6 місяців)	24,8	74,3 (64,5-82,5)	1,3 (0,1-6,3)
Тривога психічна (через 6 міс.)	2,4	35,7 (26,4-45,9)	2,8 (0,5-8,4)
Тривога соматична (через 6 міс.)	0,5	3,6 (0,9-9,4)	28,0 (19,4-37,9)
ШКТ порушення (через 1 міс.)	7,6	9,1 (4,3-16,6)	10,9 (5,5-18,9)
ШКТ порушення (через 6 міс.)	38,6	48,2 (38,1-58,4)	2,1 (0,2-7,2)
Загальносоматичні симптоми (через 1 міс.)	20,0	25,0 (16,9-34,7)	4,0 (1,0-10,2)
Загальносоматичні симптоми (через 6 міс.)	45,2	59,0 (48,7-68,8)	1,7 (0,1-6,7)
Розлади сексуальної сфери (через 1 міс.)	19,0	57,1 (46,8-67,0)	1,7 (0,1-6,9)
Розлади сексуальної сфери (через 6 міс.)	32,9	82,1 (73,1-89,1)	1,2 (0,1-6,0)
Іпохондричні розлади (через 1 міс.)	7,6	57,1 (46,8-67,0)	1,7 (0,1-6,9)
Іпохондричні розлади (через 6 міс.)	10,0	100,0 (96,4-100,0)	1,0 (0,1-5,4)
Втрата ваги (через 1 місяць)	52,9	75,5 (65,8-83,6)	1,3 (0,1-6,3)
Втрата ваги (через 6 місяців)	47,1	94,3 (87,7-98,0)	1,1 (0,1-5,6)
Добові коливання (через 1 міс.)	10,9	65,7 (55,5-74,9)	1,5 (0,1-6,3)
Добові коливання (через 6 міс.)	10,0	100,0 (96,4-100,0)	1,0 (0,1-5,4)

Комплексне лікування поступалося стандартній схемі тільки за частотою наявності в пацієнтів вищої психічної тривоги через 1 міс після початку терапії (ЗАР – 0,5%, ЗВР – 2,8% (95% ДІ – 0,5-8,4%), МКХ – 36,0 в межах 95% ДІ 26,6-46,2), вищої соматичної тривоги через 1 міс від початку лікування (ЗАР – 4,8%, ЗВР – 22,2% (95% ДІ – 14,5-31,7%), МКХ – 4,5 в межах 95% ДІ 1,4-10,6), що можна пояснити "психосоматичним балансуванням".

Порівняння отриманих величин, з урахуванням редукції психопатологічних симптомів, дозволило оцінити зміни у симптоматиці. В

таблиці 2 представлено результати порівняльної оцінки ефективності лікування за допомогою стандартизованої шкали Гамільтона (HDRS).

Таблиця 2

Порівняльна оцінка ефективності лікування в ІА та ІБ порівняльній групі за допомогою стандартизованої шкали Гамільтона (HDRS)

Ефективність лікування через 6 міс.	ІА група (n=70)		ІБ порівняльна група (n=30)	
	Абс.	%	Абс.	%
покращення	65	92,9	10	33,3
без змін	5	7,1	16	53,4
погіршення	-	-	4	13,3

Ефективність лікування в основній групі достовірно вища ($p \leq 0,05$).

Як видно з таблиці, після застосування комплексного диференційованого лікування на фоні базисної терапії із застосуванням психофармакотерапії і психотерапії, покращення відмічалось у 65 (92,9%) хворих, не спостерігалось редукції психопатологічної симптоматики у 5 (7,1%) осіб, погіршення стану в жодного пацієнта не виникало. В І порівняльній групі, в якій хворі отримували тільки традиційну базисну терапію, покращення (щодо симптомів депресії та тривоги) спостерігалось у 10 (33,3%) хворих, у 16 (53,3%) осіб зберігалась психопатологічна симптоматика без змін і у 4 (13,3%) хворих діагностовано погіршення стану.

Коефіцієнт медичної ефективності в ІА групі рівняється:

$R_{mA} = n_A : N_A = 65 : 70 = 0,9$ (за допомогою стандартизованої шкали Гамільтона (HDRS))

$R_{mB} = n_B : N_B = 20 : 70 = 0,28$ (за результатами тесту Спілбергера-Ханіна)
у ІБ порівняльній групі:

$R_{mB} = n_B : N_B = 10 : 30 = 0,33$ (за допомогою стандартизованої шкали Гамільтона (HDRS))

$R_{mB} = n_B : N_B = 3 : 30 = 0,1$ (за результатами тесту Спілбергера-Ханіна)

Таким чином, впровадження комплексної диференційованої

психотропної терапії в традиційний комплекс лікування покращило редукцію депресивних та тривожних розладів у хворих на ІХС у 2,8 рази ($P_{mA} > P_{mB}$ в 2,8 рази), що підтверджено за допомогою стандартизованої шкали Гамільтона (HDRS) та за результатами тесту Спілбергера-Ханіна.

Висновки.

Застосування диференційованої комплексної терапії з урахуванням вищезазначених особистісних факторів та клінічних особливостей депресивних та тривожних розладів у хворих на ІХС достовірно ($p < 0,01$) покращило ефективність допомоги даному контингенту хворих – коефіцієнт медичної ефективності в групі 1 “А” порівняно з групою 1Б (в якій використовували тільки стандартне кардіологічне лікування) підвищився в 2,8 рази.

Перелік використаної літератури:

1. Ушкалова Е. А. Фармакотерапия депрессии у кардиологических больных. / Е. А. Ушкалова, А. В. Ушкалова // Трудный пациент. – 2006. - № 1. – С. 28-31.
2. Довженко Т.В. Эффективность терапии аффективных расстройств у пациентов с различными сердечно-сосудистыми заболеваниями / Т.В.Довженко, К.В.Тарасова, В.Н. Краснова др. // Современная терапия психических расстройств. – 2007. - №4. – С. 39-42.
3. Медико-психологічні аспекти розвитку, перебігу та терапії невротичних, пов'язаних зі стресом розладів, коморбідних з артеріальною гіпертензією / С. І. Табачніков, М. В. Маркова, Є. М. Харченко // Таврический журнал психиатрии. – 2007. – Т.11, № 2 (39). – С. 32–48.

- Тривожні та депресивні розлади в кардіологічній практиці / **О. К. Напрєєнко, О. С. Юрценюк, О. Ю. Поліщук [та ін.]** // Український вісник психоневрології. – 2008. – Т.16, №4 (57). - С.57-60.
4. Stahl S. M. Why settle for silver when you can go for gold? Response vs. recovery as the goal of antidepressant therapy / S. M. Stahl // J. Clin. Psychiatry 1999. – Vol. 60. – P. 213.
  5. Долженко М.Н. Психокардиология: применение анксиолитиков в лечении сердечно-сосудистых заболеваний // Therapia. – 2007. – № 10. – С. 35-40.
  6. Лупанів В. П. Стабільна стенокардія: тактика лікування та ведення хворих у стаціонарі та амбулаторних умовах / В. П. Лупанів // Російський медичний журнал. – 2010. – Т. 21, № 9. –С. 556-563.
  7. Чабан О.С, Хаустова О.О. Депресія: пошук ефективної антидепресивної терапії триває // Медицина світу. Спеціальний випуск: психіатрія (додаток). – 2006. – С. 34-40.
  8. Напрєєнко А. К. Терапевтическая эффективность и переносимость нового небензодиазепинового анксиолитика афабазол при лечении непсихотических психических и психосоматических расстройств, сопровождающихся тревогой / А. К. Напрєєнко, Н. А. Марута // Український вісник психоневрології. – 2007. – Том 15. – Вип. 3 (52). – С.49-54.